

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych

ZESTAWIENIE NAJWAŻNIEJSZYCH UMÓW
I POROZUMIEŃ MIĘDZYNARODOWYCH
DOTYCZĄCYCH STOSUNKÓW POMIĘDZY POLSKĄ,
NIEMCAMI I ROSJĄ SOWIECKĄ
W LATACH 1922-1939

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

M-631

WRZESIEŃ 2009

Spis treści

1. Traktat pomiędzy Niemcami a Rosyjską Socjalistyczną Federacyjną Republiką Radziecką (Rapallo, 16 kwietnia 1922 r.)	3
2. Traktat międzynarodowy zw. Paktem „Brianda –Kellogga” (Paryż, 27 sierpnia 1928 r.)	5
3. Opis umowy międzynarodowej zw. Protokołem Litwinowa (Moskwa, 9 lutego 1929 r.)	6
4. Pakt Nieagresji między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad (Moskwa, 25 lipca 1932 r.).....	7
5. Deklaracja między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy (Berlin, 26 stycznia 1934 r.)	10
6. Pakt o nieagresji zw. Paktem „Ribbentrop-Mołotow” pomiędzy Rządem III Rzeszy Niemieckiej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (Moskwa, 23 sierpnia 1939 r.).....	12
7. Tajny protokół do Paktu „Ribbentrop-Mołotow” (Moskwa, 23 sierpnia 1939 r.).....	14
8. Traktat o granicach i przyjaźni pomiędzy Rządem Rzeszy Niemieckiej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (Moskwa, 28 września 1939 r.)	15
9. Tajny protokół dodatkowy do Traktatu o granicach i przyjaźni (Moskwa, 28 września 1939 r.).....	16
10. Tajny protokół dodatkowy (2) do Traktatu o granicach i przyjaźni (Moskwa, 28 września 1939 r.).....	16

Źródła:

<http://www.msz.gov.pl>

<http://pl.wikisource.org>

<http://pl.wikipedia.org>

Materiał przygotowany przez Dział Analiz i Opracowań Tematycznych Biura Analiz i Dokumentacji. Biuro zamawia opinie, analizy i ekspertyzy dotyczące poszczególnych projektów ustaw sporządzone przez specjalistów reprezentujących różne punkty widzenia. Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autorów.

©Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2009

Wybór i redakcja:
Robert Stawicki

Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 022 694 94 32, fax 022 694 94 28,
e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl
Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 022 694 98 53,
e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 022 694 98 04, fax 022 694 99 06

**Zestawienie najważniejszych umów i porozumień międzynarodowych dotyczących
stosunków pomiędzy Polską, Niemcami i Rosją Sowiecką
w latach 1922-1939**

**Traktat pomiędzy Niemcami a Rosyjską Socjalistyczną Federacyjną Republikę Radziecką
z 16 kwietnia 1922 r.**

Rząd Niemiecki, reprezentowany przez Ministra Rzeszy dra Waltera Rathenaua, oraz Rząd Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej, reprezentowany przez Komisarza Ludowego (Georgija) Cziczierina, zgodzili się na następujące postanowienia:

Art. 1.

Obydwa Rządy zgodne są co do tego, że uregulowanie rozbieżności pomiędzy Niemcami a Rosyjską Republiką Radziecką w zakresie spraw powstałych w czasie, kiedy państwa te były ze sobą w stanie wojny, nastąpi w myśl następujących zasad:

A. Rzesza Niemiecka i RSFRR zrzekają się wzajemnie odszkodowania zarówno za swe wydatki wojenne, jak i za szkody wojenne, a mianowicie te szkody, które zostały wyrządzone im oraz ich obywatelom na terenie działań wojennych wskutek operacji wojskowych, włączając w to rekwizycje dokonane na terytorium strony przeciwnej.

Obydwie Strony tak samo zrzekają się odszkodowania za szkody niewojenne, które zostały wyrządzone obywatelom jednej Strony wskutek tak zwanych wyjątkowych ustaw wojennych oraz aktów przemocy organów państwowych drugiej Strony.

B. Naruszone przez stan wojny stosunki publicznoprawne i prywatnoprawne, włączając w to sprawy losu statków handlowych, które znalazły się w rękach drugiej Strony, będą uregulowane na zasadzie wzajemności.

C. Niemcy i Rosja zrzekają się wzajemnie zwrotu wydatków na utrzymanie jeńców wojennych. Tak samo Rząd Niemiecki zrzeka się zwrotu wydatków poniesionych na utrzymanie w Niemczech oddziałów Armii Czerwonej. Rząd Rosyjski zrzeka się ze swej strony zwrotu sum uzyskanych przez Niemcy ze sprzedaży sprzętu wojskowego, który został przywieziony do Niemiec przez te internowane oddziały.

Art. 2.

Niemcy zrzekają się roszczeń wynikających z dotychczasowego stosowania ustaw i zarządzeń RSFRR wobec obywateli niemieckich i ich praw prywatnych oraz praw Niemiec i krajów niemieckich w stosunku do Rosji, a także roszczeń, które wynikają w ogóle z zarządzeń RSFRR lub jej organów w stosunku do obywateli niemieckich lub ich praw prywatnych pod warunkiem, że Rząd RSFRR nie będzie zaspokajał analogicznych roszczeń innych państw.

Art. 3.

Dyplomatyczne i konsularne stosunki między Niemcami a RSFRR zostaną niezwłocznie wznowione. Dopuszczenie konsulów jednej i drugiej Strony zostanie uregulowane w odrębnym porozumieniu.

Art. 4.

Obydwa Rządy wyrażają następnie zgodę co do tego, że w zakresie ogólnego położenia prawnego obywateli jednej Strony na terytorium drugiej oraz ogólnego uregulowania wzajemnych stosunków handlowych i gospodarczych powinna obowiązywać zasada największego uprzywilejowania. Zasada największego uprzywilejowania nie stosuje się do przywilejów i ulg, które RSFRR przyznaje innej Republice Radzieckiej lub państwu, które poprzednio stanowiło część składowa byłego państwa rosyjskiego (...).

Sporządzono w dwóch autentycznych egzemplarzach w Rapallo 16 kwietnia 1922 roku.

Traktat międzynarodowy zw. Paktem „Brianda –Kellogga” z 27 sierpnia 1928 r.

Dnia dwudziestego siódmego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego ósmego roku podpisany został w Paryżu pomiędzy Niemcami, Stanami Zjednoczonymi Ameryki, Belgią, Francją, Wielką Brytanią z Irlandią Północną i z częściami Imperjum Brytyjskiego, które nie są samodzielnymi członkami Ligi narodów, Dominjum Kanady, Federacją Australijską, Dominjum Nowej Zelandji, Unją Południowo-Afrykańską, Wolnym Państwem Irlandji, Indjami, Włochami, Japonją, Polską i Czechosłowacją, Traktat o wyrzeczeniu się wojny, który brzmi jak następuje:

Art. 1.

Wysokie Strony Umawiające się oświadczają uroczyście imieniem Swoich ludów, że potępiają uciekanie się do wojny celem załatwiania sporów międzynarodowych i wyrzekają się jej jako narzędzia polityki narodowej w ich wzajemnych stosunkach.

Art. 2.

Wysokie Strony Umawiające się uznają, że załatwianie i rozstrzyganie wszystkich sporów i konfliktów bez względu na ich naturę lub pochodzenie, które mogłyby powstać między nimi, winno być osiąganе zawsze tylko za pomocą środków pokojowych.

Art. 3.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany przez Wysokie Strony Umawiające się wymienione we wstępie, zgodnie z wymaganiami ich konstytucji, i wejdzie w życie pomiędzy nimi skoro tylko wszystkie dokumenty ratyfikacyjne złożone zostaną w Waszyngtonie. Traktat niniejszy, gdy wejdzie w życie jak to przewiduje paragraf poprzedni, pozostanie otwarty tak długo, jak długo tego będzie potrzeba do przystąpienia doń wszystkich Mocarstw Świata.

Każdy dokument stwierdzający przystąpienie poszczególnego Mocarstwa będzie złożony w Waszyngtonie i Traktat, natychmiast po złożeniu takiego dokumentu, wejdzie w życie pomiędzy Mocarstwem, które w ten sposób zgłosiło swoje przystąpienie i innymi Mocarstwami Umawiającymi się.

Obowiązkiem Rządu Stanów Zjednoczonych będzie dostarczenie każdemu Rządowi wymienionemu we wstępie i każdemu Rządowi, który przystąpi później do niniejszego Traktatu, uwierzytelnionego odpisu niniejszego Traktatu, i każdego z dokumentów ratyfikacyjnych lub aktów przystąpienia. Będzie również obowiązkiem Rządu Stanów

Zjednoczonych telegraficznie notyfikowanie wymienionym Rządom każdego dokumentu ratyfikacyjnego i aktu przystąpienia natychmiast po ich złożeniu.

Na dowód czego odnośni pełnomocnicy podpisali Traktat niniejszy sporządzony w języku francuskim i w języku angielskim, które to oba teksty mają jednakową moc obowiązującą, i wycisnęli na nim swoje pieczęcie.

Sporządzono w Paryżu dnia dwudziestego siódmego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego ósmego roku.

Opis umowy międzynarodowej zw. Protokołem Litwinowa z 9 lutego 1929 r.

Tzw. Protokół Litwinowa to wielostronny układ międzynarodowy o charakterze paktu o nieagresji, podpisany 9 lutego 1929 roku w Moskwie przez Polskę, ZSRR, Rumunię, Estonię i Łotwę. Po podpisaniu paktu Brianda-Kellogga, ZSRR podjął starania, by postanowienia paktu (ZSRR ostatecznie przystąpił do niego w 1928 roku) mogły wejść w życie bez oczekiwania na ratyfikację przez wszystkich sygnatariuszy. Z tego względu w grudniu 1928 roku komisarz spraw zagranicznych ZSRR Maksym Litwinow zaproponował stronie polskiej podpisanie dwustronnego protokołu, według którego pakt Brianda-Kellogga nabrałby dla ZSRR i Polski mocy natychmiast po jego ratyfikacji przez oba państwa. Dyplomacja polska uzależniła podpisanie paktu od udziału innych zachodnich sąsiadów ZSRR: Estonii, Łotwy i Rumunii.

W konsekwencji 9 lutego 1929 roku w Moskwie przedstawiciele ZSRR, Polski, Estonii, Łotwy i Rumunii podpisali wielostronny układ zwany protokołem moskiewskim lub Protokołem Litwinowa. Sygnatariusze wyrzekli się w nim stosowania siły w dochodzeniu swych pretensji terytorialnych. Postanowienia te dotyczyły też sowieckich roszczeń wobec rumuńskiej Besarabii i wschodniej granicy Polski ustalonej w traktacie ryskim. Do Protokołu przystąpiły następnie Litwa, Turcja i Persja (Iran).

W Protokole Litwinowa stwierdzono wyrzeczenie się stosowania siły we wzajemnych pretensjach terytorialnych. Spory miały być rozstrzygane metodami pokojowymi. Protokół ten został nazwany od nazwiska inicjatora dokumentu.

Protokół wszedł w życie 25 lipca 1929 r.

951.

PAKT NIEAGRESJI

między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisany w Moskwie dnia 25 lipca 1932 r.

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
M Y, I G N A C Y M O Ś C I C K I,
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,

wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

Dnia dwudziestego piątego lipca tysiąc dziewięćset trzydziestego drugiego roku podpisany został w Moskwie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Rad Pakt Nieagresji wraz z Protokołem Podpisania Nr. 1 i Protokołem Podpisania Nr. 2, o następującem brzmieniu dosłownem:

PAKT NIEAGRESJI

między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
z jednej strony

CENTRALNY KOMITET WYKONAWCZY ZWIĄZKU
SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD
z drugiej,

ДОГОВОР О НЕНАПАДЕНИИ

между Польской Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик.

ПРЕЗИДЕНТ ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
с одной стороны
и

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК
с другой,

Ożywieni pragnieniem utrwalenia istniejącego między ich krajami pokoju i przekonani o tem, że utrzymanie pokoju między nimi jest wybitnym czynnikiem w dziele utrzymania pokoju powszechnego;

Uznając, że Traktat Pokoju z 18-go marca 1921 roku stanowi, jak dotychczas, podstawę ich wzajemnych stosunków i zobowiązań;

Przekonani, że pokojowe załatwienie sporów międzynarodowych i usuwanie wszystkiego, co mogłoby się sprzeciwiać normalnemu stanowi stosunków między Państwami, jest najpewniejszym środkiem do osiągnięcia zamierzonego celu;

Oświadczając, że żadne z zaciągniętych do chwili obecnej przez Każdą ze Stron zobowiązań nie stoi na przeszkodzie pokojowemu rozwojowi ich wzajemnych stosunków i nie jest w sprzeczności z niniejszym Traktatem;

Postanowili zawrzeć niniejszy Traktat celem rozwinięcia i uzupełnienia Traktatu, podpisanego w Paryżu 27-go sierpnia 1928 roku, a wprowadzonego w życie Protokołem, podpisanym w Moskwie 9-go lutego 1929 roku, i wyznaczyli w tym celu swych Pełnomocników, a mianowicie:

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej:

Stanisława PATKA, Posła Nadzwyczajnego i Ministra Pełnomocnego Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie,

Centralny Komitet Wykonawczy Związku Socjalistycznych Republik Rad:

Mikołaja KRESTINSKIEGO, Członka Centralnego Komitetu Wykonawczego Związku Socjalistycznych Republik Rad, Zastępcę Komisarza Ludowego Spraw Zagranicznych,

Którzy po wymianie swych pełnomocnictw uznanych za dobre i w należytej formie wystawione, zgodzili się na następujące postanowienia:

руководимые желанием сохранения существующего между их странами мира и убежденные в том, что сохранение между ними мира является значительным фактором в деле сохранения всеобщего мира,

признавая, что мирный договор от 18-го марта 1921 года является, попрежнему, основой их взаимных отношений и обязательств,

будучи убеждены, что мирное разрешение международных споров и устранение всего, что противоречило бы нормальному состоянию отношений между государствами, является наиболее верным средством достижения намеченной цели, заявляя, что ни одно из принятых на себя каждой из сторон до настоящего времени обязательств не препятствует мирному развитию их взаимных отношений и не противоречит настоящему Договору,

Постановили заключить настоящий Договор с целью развития и дополнения Договора, подписанного в Париже 27-го августа 1928 года и введенного в жизнь Протоколом, подписанным в Москве 9 февраля 1929 года, и назначили с этой целью своих уполномоченных, а именно:

Президент Польской Республики —

Господина Станислава ПАТЭКА, Чрезвычайного Посланника и Полномочного Министра Польской Республики в Москве, и

Центральный Исполнительный Комитет Союза Советских Социалистических Республик —

Николя Николевича КРЕСТИНСКОГО, Члена Центрального Исполнительного Комитета Союза Советских Социалистических Республик, Заместителя Народного Комиссара по Иностранным Делам,

которые по обмену своими полномочиями, найденными в добром и надлежащем виде, пришли к соглашению о нижеследующих постановлениях:

Artykuł 1.

Obie Umawiające się Strony stwierdzając, że wyrzekły się wojny jako narzędzia polityki narodowej w ich wzajemnych stosunkach, zobowiązują się wzajemnie do powstrzymywania się od wszelkich działań agresywnych lub od napaści jedna na drugą, zarówno samodzielnie, jak łącznie z innymi mocarstwami.

Za działanie sprzeczne z zobowiązaniami niniejszego artykułu uznany będzie wszelki akt gwałtu, naruszający całość i nietykalność terytorjum lub niepodległość polityczną drugiej Umawiającej się Strony, nawet gdyby te działania były dokonane bez wypowiedzenia wojny i z uniknięciem wszelkich jej możliwych przejawów.

Artykuł 2.

W razie, gdyby jedna z Umawiających się Stron została napadnięta przez państwo trzecie lub przez grupę państw trzecich, druga Umawiająca się Strona obowiązuje się nie udzielać ani bezpośrednio, ani pośrednio, pomocy i poparcia państwu napadającemu przez cały czas trwania zatargu.

Jeżeli jedna z Umawiających się Stron podejmie napad na państwo trzecie, to druga Strona będzie miała prawo wypowiedzieć niniejszy Traktat bez uprzedzenia.

Artykuł 3.

Każda z Umawiających się Stron obowiązuje się nie brać udziału w żadnych porozumieniach z punktu widzenia agresji jawnie dla drugiej Strony wrogich.

Artykuł 4.

Zobowiązania, wymienione w artykułach pierwszym i drugim niniejszego Traktatu, nie mogą w żadnym razie ograniczać lub zmieniać praw międzynarodowych i zobowiązań wypływających dla każdej z obu Umawiających się Stron z umów, które ona zawarła przed wejściem w życie niniejszego Traktatu, o ile te umowy nie zawierają w sobie elementu napaści.

Artykuł 5.

Obie Umawiające się Strony, dążąc do załatwienia i rozstrzygnięcia wyłącznie zapomocą środków pokojowych wszelkich sporów i zatargów, bez względu na ich charakter i pochodzenie, które mogłyby między nimi wyniknąć, obowiązują się kwestie sporne, co do których nie udało się osiągnąć porozumienia w czasie właściwym na drodze dyplomatycznej, przekazywać do postępowania pojednawczego, zgodnie z postanowieniami Konwencji o stosowaniu postępowania concyljacyjnego, która to konwencja stanowi część integralną niniejszego Traktatu i winna być podpisana oddzielnie i ratyfikowana możliwie najprędzej łącznie z Traktatem o nieagresji.

Artykuł 6.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany w możliwie bliskim terminie i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie w ciągu trzydziestu dni od dnia ratyfikowania go przez Polskę i Związek Socjalistycznych Republik Rad, poczem Traktat wejdzie natychmiast w życie.

Статья 1.

Обе договаривающиеся стороны, констатируя, что они отказались от войны, как орудия национальной политики в их взаимоотношениях, обязуются взаимно воздерживаться от всяких агрессивных действий или нападения одна на другую, как отдельно, так и совместно с другими державами.

Действием, противоречащим обязательствам настоящей статьи, будет признан всякий акт насилия, нарушающий целость и неприкосновенность территории или политическую независимость другой договаривающейся стороны, даже если бы эти действия были осуществлены без объявления войны и с избежанием всех ее возможных проявлений.

Статья 2.

В случае, если бы одна из договаривающихся сторон подверглась нападению со стороны третьего государства или группы третьих государств, другая договаривающаяся сторона обязуется не оказывать, ни прямо, ни косвенно, помощи и поддержки нападающему государству в продолжение всего конфликта.

Если одна из договаривающихся сторон примет агрессию против третьего государства, то другая сторона будет вправе, без предупреждения, денонсировать настоящий Договор.

Статья 3.

Каждая из договаривающихся сторон обязуется не принимать участия ни в каких соглашениях, с агрессивной точки зрения явно враждебных другой стороне.

Статья 4.

Обязательства, упомянутые в статьях 1 и 2 настоящего Договора, не могут ни в коем случае ограничить или видоизменить международные права и обязательства, вытекающие для обеих договаривающихся сторон из соглашений, заключенных ими до вступления в силу сего Договора, поскольку эти соглашения не заключают в себе элементов агрессии.

Статья 5.

Обе договаривающиеся стороны, стремясь к улажению и разрешению, только при помощи мирных средств, всех споров и конфликтов, независимо от их природы или происхождения, которые могли бы возникнуть между ними, обязуются передавать спорные вопросы, в отношении которых в надлежащий период времени не могло быть достигнуто соглашения дипломатическим путем, на согласительную процедуру, согласно постановлений конвенции о применении согласительной процедуры, каковая Конвенция составляет неотъемлемую часть настоящего Договора и должна быть подписана отдельно и ратифицирована в возможно скорый срок совместно с Договором о ненападении.

Статья 6.

Настоящий Договор будет ратифицирован в возможно скорый срок и ратификационные грамоты будут обменены в городе Варшаве в течении тридцати дней со дня ратифицирования Польшей и Союзом Советских Социалистических Республик, после чего Договор вступит немедленно в силу.

Artykuł 7.

Traktat zawiera się na trzy lata, przyczem, o ile jedna z Umawiających się Stron nie wymówi go na sześć miesięcy przed upływem terminu, to będzie się uważało, że okres mocy Traktatu został przedłużony automatycznie na dalszy okres dwuletni.

Artykuł 8.

Traktat niniejszy został sporządzony w języku polskim i rosyjskim i oba teksty będą uważane za autentyczne.

Na dowód czego wyżej wymienieni Pełnomocnicy podpisali niniejszy Traktat i opatrzili go swemi pieczęciami.

Sporządzono w Moskwie w dwóch egzemplarzach, dnia 25 lipca 1932 r.

L. S. *St. Patek*

L. S. *N. Krestinski*

Статья 7.

Договор заключается на три года с тем, что поскольку одна из договаривающихся сторон не денонсирует его за шесть месяцев до истечения срока, срок действия Договора считается автоматически продленным на следующий двухлетний период.

Статья 8.

Настоящий Договор составлен на польском и русском языках и оба текста будут считаться аутентичными.

В удостоверение чего поименованные выше Уполномоченные подписали настоящий Договор и приложили к нему свои печати.

Учинено в Москве, в двух экземплярах, 25 июля 1932 года.

L. S. *St. Patek*

L. S. *H. Крестинский*

ПРОТОКОЛ ПОДПИСАНИЯ № 1.

Umawiające się Strony oświadczają, że artykuł 7 Traktatu z dnia 25 lipca 1932 roku nie może być rozumiany w taki sposób, że upływ terminu lub przedterminowe wypowiedzenie zgodnie z art. 7 mogłyby pociągnąć za sobą ograniczenie lub uchylenie się od wykonania zobowiązań, wypływających z Traktatu Paryskiego z 1928 roku.

Sporządzono w Moskwie w dwóch egzemplarzach, dnia 25 lipca 1932 roku.

St. Patek

N. Krestinski

ПРОТОКОЛ ПОДПИСАНИЯ № 1.

Договаривающиеся стороны заявляют, что статья 7 Договора от 25 июля 1932 года не может быть толкуема таким образом, что истечение срока или денонсация до истечения срока согласно статье 7 могли бы иметь последствием ограничение или уклонение от исполнения обязательств, вытекающих из Парижского договора 1928 года.

Учинено в Москве, в двух экземплярах, 25 июля 1932 года.

St. Patek

H. Крестинский

ПРОТОКОЛ ПОДПИСАНИЯ № 2.

Podpisując w dniu dzisiejszym PAKT NIEAGRESJI, obie Strony, po wymianie poglądów z okazji złożenia przez stronę sowiecką projektu konwencji konicyljacyjnej, wyrażają przekonanie, że nie istnieje między Stronami zasadnicza rozbieżność zdań.

Sporządzono w Moskwie w dwóch egzemplarzach, dnia 25 lipca 1932 roku.

St. Patek

N. Krestinski

ПРОТОКОЛ ПОДПИСАНИЯ № 2.

Подписывая сего числа Договор о ненападении, обе стороны, обменявшись мнениями по поводу представленного советской стороной проекта согласительной конвенции, высказывают убеждение в отсутствии между сторонами существенных разногласий.

Учинено в Москве, в двух экземплярах, 25 июля 1932 года.

St. Patek

H. Крестинский

Zaznajomiwszy się z powyższym Paktem Nieagresji i Protokółami Podpisania, uznaliśmy je i uznajemy za słuszne zarówno w całości jak i każde z postanowień w nich zawartych; oświadczamy, że są przyjęte, ratyfikowane i potwierdzone i przyrzekamy, że będą niezmiennie zachowywane.

Na dowód czego wydaliśmy Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej.

W Warszawie, dnia 26 listopada 1932 r.

(—) *I. Mościcki*

Przez Prezydenta Rzeczypospolitej
Prezes Rady Ministrów:

(—) *A. Prystor*

Minister Spraw Zagranicznych:

(—) *J. Beck*

L. S.

124.

DEKLARACJA

między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r.

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
M Y, I G N A C Y M O Ś C I C K I,
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,

wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

W dniu dwudziestym szóstym stycznia tysiąc dziewięćset trzydziestego czwartego roku podpisana została w Berlinie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Rzeszy Niemieckiej deklaracja o niestosowaniu przemocy o następującem brzmieniu dosłownem:

DEKLARACJA.

Rząd Polski i Rząd Niemiecki uważają, że nastąpił moment, aby rozpocząć nowy okres w stosunkach politycznych polsko-niemieckich przez bezpośrednie porozumiewanie się jednego państwa z drugim. Wobec tego zdecydowały się one przez niniejszą Deklarację położyć podstawę dla przyszłego kształtowania się tych stosunków.

Oba Rządy wychodzą przytem z założenia, że utrzymanie i utrwalenie stałego pokoju pomiędzy ich krajami stanowi istotny warunek dla powszechnego pokoju w Europie. Wobec tego są one zdecydowane opierać swoje wzajemne stosunki na zasadach zawartych w Pakcie Paryskim z dnia 27 sierpnia 1928 r. i pragną określić bliżej zastosowanie tych zasad, o ile chodzi o stosunki polsko-niemieckie.

Przytem każdy z obu Rządów stwierdza, że przyjęte przezeń dotychczas w stosunku do innych zobowiązania międzynarodowe nie stoją na przeszkodzie pokojowemu rozwojowi ich wzajemnych stosunków, nie są w sprzeczności z niniejszą Deklaracją i przez tę Deklarację nie są naruszone. Poza tem oba Rządy stwierdzają, że niniejsza Deklaracja nie dotyczy takich zagadnień, które, zgodnie z prawem międzynarodowem, należy uważać za należące wyłącznie do spraw wewnętrznych jednego z obu państw.

Oba Rządy oświadczają, że jest ich zamiarem porozumiewać się bezpośrednio we wszelkiego rodzaju zagadnieniach, dotyczących ich wzajemnych stosunków. W razie gdyby wynikły pomiędzy nimi kwestje sporne, którychby się nie dało załatwić w drodze bezpośrednich rokowań, oba Rządy będą szukały tych rozwiązań w każdym poszczególnym wypadku we wzajemnem porozumieniu przy pomocy innych sposobów pokojowych, przyczem, w razie potrzeby, nie uchybia to możliwości zastosowania tych rodzajów postępowania, które są przewidziane dla takiego wypadku w innych obowiązujących je wzajemnie porozumieniach. W żadnym jednak wypadku nie będą się one uciekały do stosowania przemocy w celu załatwienia tego rodzaju spraw spornych.

Stworzona na powyższych zasadach gwarancja pokoju ułatwi obu Rządom doniosłe zadanie znajdowania dla zagadnień politycznych, gospodarczych i kulturalnych rozwiązań opartych na sprawiedliwym i słusznem wyrównaniu obustronnych interesów.

ERKLARUNG

Die Polnische Regierung und die Deutsche Regierung halten den Zeitpunkt für gekommen, um durch eine unmittelbare Verständigung von Staat zu Staat eine neue Phase in den politischen Beziehungen zwischen Polen und Deutschland einzuleiten. Sie haben sich deshalb entschlossen, durch die gegenwärtige Erklärung die Grundlage für die künftige Gestaltung dieser Beziehungen festzulegen.

Beide Regierungen gehen von der Tatsache aus, dass die Aufrechterhaltung und Sicherung eines dauernden Friedens zwischen ihren Ländern eine wesentliche Voraussetzung für den allgemeinen Frieden in Europa ist. Sie sind deshalb entschlossen, ihre gegenseitigen Beziehungen auf die im Pakt von Paris vom 27. August 1928 enthaltenen Grundsätze zu stützen, und wollen, insoweit das Verhältnis zwischen Polen und Deutschland in Betracht kommt, die Anwendung dieser Grundsätze genauer bestimmen.

Dabei stellt jede der beiden Regierungen fest, dass die von ihr bisher schon nach anderer Seite hin übernommenen internationalen Verpflichtungen die friedliche Entwicklung ihrer gegenseitigen Beziehungen nicht hindern, der jetzigen Erklärung nicht widersprechen und durch diese Erklärung nicht berührt werden. Sie stellen ferner fest, dass diese Erklärung sich nicht auf solche Fragen erstreckt, die nach internationalem Recht ausschliesslich als innere Angelegenheiten eines der beiden Staaten anzusehen sind.

Beide Regierungen erklären ihre Absicht, sich in den ihre gegenseitigen Beziehungen betreffenden Fragen, welcher Art sie auch sein mögen, unmittelbar zu verständigen. Sollten etwa Streitfragen zwischen ihnen entstehen und sollte sich deren Bereinigung durch unmittelbare Verhandlungen nicht erreichen lassen, so werden sie in jedem besonderen Falle auf Grund gegenseitigen Einvernehmens eine Lösung durch andere friedliche Mittel suchen, unbeschadet der Möglichkeit, nötigenfalls diejenigen Verfahrensarten zur Anwendung zu bringen, die in den zwischen ihnen in Kraft befindlichen anderweitigen Abkommen für solchen Fall vorgesehen sind. Unter keinen Umständen werden sie jedoch zum Zweck der Austragung solcher Streitfragen zur Anwendung von Gewalt schreiten.

Die durch diese Grundsätze geschaffene Friedensgarantie wird den beiden Regierungen die grosse Aufgabe erleichtern, für Probleme politischer, wirtschaftlicher und kultureller Art Lösungen zu finden, die auf einem gerechten und billigen Ausgleich der beiderseitigen Interessen beruhen.

Oba Rządy są przeświadczone, że stosunki pomiędzy ich krajami będą się w ten sposób owocnie rozwijały i doprowadzą do ugruntowania dobrego sąsiedzkiego pożycia, co nie tylko dla ich obu krajów, ale i dla pozostałych narodów Europy będzie miało zbawienne następstwa.

Niniejsza Deklaracja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną możliwie szybko wymienione w Warszawie. Deklaracja pozostanie w mocy w ciągu okresu dziesięciu lat, licząc od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. W razie, jeżeli żaden z Rządów nie wymówi jej na sześć miesięcy przed upływem tego okresu czasu, zachowa ona w dalszym ciągu moc; potem jednak każdy Rząd będzie mógł ją wymówić w każdym czasie z terminem sześciomiesięcznym.

Sporządzono w dwóch egzemplarzach w języku polskim i niemieckim.

Berlin, dnia 26 stycznia 1934 r.

Za Rząd Polski:
Józef Lipski

Za Rząd Niemiecki:
C. Freiherr von Neurath

Beide Regierungen sind der Überzeugung, dass sich auf diese Weise die Beziehungen zwischen ihren Ländern fruchtbar entwickeln und zur Begründung eines gutnachbarlichen Verhältnisses führen werden, das nicht nur ihren beiden Ländern, sondern auch den übrigen Völkern Europas zum Segen gereicht.

Die gegenwärtige Erklärung soll ratifiziert und die Ratifikationsurkunden sollen so bald als möglich in Warschau ausgetauscht werden. Die Erklärung gilt für einen Zeitraum von 10 Jahren, gerechnet vom Tage des Austausches der Ratifikationsurkunden an. Falls sie nicht von einer der beiden Regierungen 6 Monate vor Ablauf dieses Zeitraums gekündigt wird, bleibt sie auch weiterhin in Kraft, kann jedoch alsdann von jeder Regierung jederzeit mit einer Frist von 6 Monaten gekündigt werden.

Ausgefertigt in doppelter Urschrift in polnischer und deutscher Sprache.

Berlin, den 26. Januar 1934.

Für die Polnische Regierung:
Józef Lipski

Für die Deutsche Regierung:
C. Freiherr von Neurath

Zaznajomiwszy się z powyższą deklaracją uznaliśmy ją i uznajemy za słuszną zarówno w całości jak i każde z postanowień w niej zawartych; oświadczamy, że jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona i przyrzekamy, że będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydaliśmy Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej.

W Warszawie, dnia 15 lutego 1934 r.

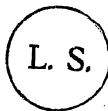
(—) *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów:

(—) *J. Jędrzejewicz*

Minister Spraw Zagranicznych:

(—) *Beck*

125.

OŚWIADCZENIE RZĄDOWE

z dnia 24 lutego 1934 r.

w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych deklaracji pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką o niestosowaniu przemocy, podpisanej w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r.

Podaje się niniejszem do wiadomości, że w wykonaniu przedostatniego ustępu deklaracji pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką o niestosowaniu przemocy, podpisanej w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r., dokumenty ratyfikacyjne powyższej deklaracji wymienione zostały w Warszawie dnia 24 lutego 1934 r.

Minister Spraw Zagranicznych: *Beck*

**Pakt o nieagresji zw. Paktem „Ribbentrop-Mołotow” zawarty 23 sierpnia 1939 r.
pomiędzy Rządem III Rzeszy Niemieckiej a Rządem Związku Socjalistycznych
Republik Radzieckich**

Rząd Rzeszy Niemieckiej i Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, pragnąc wzmocnienia sprawy pokoju pomiędzy Niemcami a Z.S.R.R., i działając na podstawie podstawowych zasad Porozumienia o Neutralności zawartego w kwietniu 1926 r. pomiędzy Niemcami a Z.S.R.R., zawarły następujące Porozumienie:

Art. 1.

Obie Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się poniechać jakichkolwiek aktów przemocy, agresji, czy też jakichkolwiek ataków przeciw sobie, tak indywidualnie, jak i wspólnie z innymi Mocarstwami.

Art. 2.

Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron stanie się przedmiotem działań wojennych trzeciego Mocarstwa, druga z Wysokich Umawiających się Stron w żaden sposób nie udzieli poparcia temu trzeciemu Mocarstwu.

Art. 3.

Rządy Wysokich Umawiających się Stron będą w przyszłości utrzymywać wzajemny kontakt, a to dla konsultacji w celu wymiany informacji o zagadnieniach dotyczących ich wspólnych interesów.

Art. 4.

Jeżeli pomiędzy Wysokimi Umawiającymi się Stronami dojdzie do sporów lub konfliktów, żadna nie weźmie udziału w jakimkolwiek sojuszu Mocarstw, wymierzonym bezpośrednio lub pośrednio w drugą Stronę.

Art. 5.

Jeżeli pomiędzy Wysokimi Umawiającymi się Stronami dojdzie do nieporozumień lub konfliktów w związku z jakimikolwiek zagadnieniami, Strony rozwiążą te nieporozumienia lub konflikty wyłącznie poprzez przyjazną wymianę zdań, lub, jeżeli okaże się to konieczne, poprzez ustanowienie komisji arbitrażowych.

Art. 6.

Traktat niniejszy zostaje zawarty na okres dziesięciu lat, z zastrzeżeniem że jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron nie wypowie go na rok przed końcem tego terminu, ważność Traktatu automatycznie przedłuży się na następne pięć lat.

Art. 7.

Niniejszy traktat zostanie ratyfikowany w możliwie bliskim terminie. Dokumenty ratyfikacji zostaną wymienione w Berlinie. Porozumienie wejdzie w życie natychmiast po podpisaniu.

Sporządzony w dwóch egzemplarzach, w języku niemieckim i rosyjskim.

Moskwa 23. sierpnia 1939.

W imieniu Rządu Rzeszy Niemieckiej

J. Ribbentrop

Z upoważnienia Rządu ZSRR

W. Mołotow

Tajny protokół do Paktu „Ribbentrop-Mołotow” z 23 sierpnia 1939 r.

Z okazji podpisania paktu o nieagresji między Rzeszą Niemiecką a ZSRR podpisani pełnomocnicy obu stron poruszyli w ściśle poufnej wymianie zdań sprawę wzajemnego rozgraniczenia sfer interesów obu stron. Wymiana ta doprowadziła do następującego wyniku:

1. Na wypadek przekształcenia terytorialno-politycznego obszaru należącego do państw bałtyckich (Finlandia, Estonia, Łotwa i Litwa), północna granica Litwy tworzy automatycznie granicę sfery interesów niemieckich i ZSRR, przy czym obie strony uznają roszczenia Litwy do terytorium wileńskiego.
2. Na wypadek terytorialno-politycznego przekształcenia terytoriów należących do państwa polskiego, sfery interesów Niemiec i ZSRR będą rozgraniczone w przybliżeniu przez linię Narew-Wisła-San. Kwestia, czy i w interesie obu uznane będzie za pożądane utrzymanie niepodległego państwa polskiego zostanie definitywnie zdecydowane dopiero w ciągu dalszego rozwoju wypadków politycznych. W każdym razie oba rządy rozwiążą tę kwestię na drodze przyjacielskiego porozumienia.
3. Jeżeli chodzi o południowy wschód Europy, to ze strony rosyjskiej podkreśla się zainteresowanie Besarabią. Ze strony Niemiec stwierdza się zupełnie desinteressment odnośnie tego terytorium.
4. Protokół ten traktowany będzie przez obie strony w sposób ściśle tajny.

Podpisano:

Za rząd Rzeszy Niemieckiej.....J. Ribbentrop

Za rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.....W. Mołotow.

Moskwa, 23 sierpnia 1939

**Traktat o granicach i przyjaźni zawarty 28 września 1939 r. pomiędzy Rządem
III Rzeszy Niemieckiej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich**

Rząd Rzeszy Niemieckiej i Rząd ZSRR uznają, że jest ich wyłącznym zadaniem, po upadku byłego państwa polskiego odtworzyć spokój i porządek na tych terytoriach i zapewnić pokojowy byt ludności tam zamieszkującej w zgodzie z jej narodowym charakterem. W tym celu uzgodniono co następuje:

Art. I.

Rząd Rzeszy Niemieckiej i Rząd ZSRR ustalają jako granicę swych wzajemnych narodowych interesów na terytorium byłego państwa polskiego linię oznaczoną na załączonej mapie, która będzie opisana szczegółowo w protokole dodatkowym.

Art. II.

Obie strony uznają granicę wzajemnych narodowych interesów określoną w artykule I za ostateczną i odrzucają jakąkolwiek ingerencję mocarstw trzecich w to rozstrzygnięcie.

Art. III.

Niezbędna reorganizacja administracji publicznej będzie przeprowadzona na terenach na zachód od linii określonej w artykule I przez Rząd Rzeszy Niemieckiej, na terenach na wschód od tej linii przez Rząd ZSRR.

Art. IV.

Rząd Rzeszy Niemieckiej i Rząd ZSRR uznają to rozstrzygnięcie za pewny fundament przyszłego rozwoju przyjaznych stosunków między ich narodami.

Art. V.

Traktat ten będzie ratyfikowany, a dokumenty ratyfikacji wymienione będą w Berlinie tak szybko, jak to możliwe. Traktat nabiera mocy po podpisaniu.

Sporządzono w dwóch egzemplarzach, w języku niemieckim i rosyjskim

Za rząd Rzeszy Niemieckiej.....J. Ribbentrop

W imieniu Rządu ZSRR.....W. Mołotow.

Moskwa, 28 września 1939

Tajny protokół dodatkowy do Traktatu o granicach i przyjaźni z 28 września 1939 r.

Niżej podpisani upoważnieni ogłaszają porozumienie Rządu Rzeszy Niemieckiej i Rządu ZSRR jak następuje:

Tajny Protokół Dodatkowy podpisany 23 sierpnia 1939 r. będzie zmodyfikowany tak, że terytorium Państwa Litewskiego przechodzi do strefy wpływów ZSRR, podczas gdy z drugiej strony województwo lubelskie i część województwa warszawskiego przechodzą do strefy wpływów Niemiec (p. mapa dołączona do Traktatu o granicach i przyjaźni dziś podpisanego). W przypadku gdy Rząd ZSRR podejmie szczególne środki na terytorium litewskim dla ochrony swych interesów, obecna granica niemiecko-litewska w celu naturalnego i prostego wytyczenia granicy będzie skorygowana w ten sposób, że terytorium litewskie znajdujące się na południowy zachód od linii zaznaczonej na załączonej mapie przejdzie do Niemiec.

Oświadczą się dalej, obecnie obowiązujące porozumienia gospodarcze pomiędzy Niemcami a Litwą nie będą naruszone przez wyżej wspomniane środki Związku Sowieckiego.

Moskwa, 28 września 1939

Za rząd Rzeszy Niemieckiej.....J. Ribbentrop

W imieniu Rządu ZSRR.....W. Mołotow.

Tajny protokół dodatkowy (2) do Traktatu o granicach i przyjaźni z 28 września 1939 r.

Niżej podpisani upoważnieni, w konkluzji sowiecko - niemieckiego Traktatu o Granicach i Przyjaźni ogłaszają swe porozumienie jak następuje:

Obie strony nie będą tolerować na swych terytoriach jakiegokolwiek polskiej propagandy, która dotyczy terytoriów drugiej strony. Będą one tłumić na swych terytoriach wszelkie zaczątki takiej propagandy i informować się wzajemnie w odniesieniu do odpowiednich środków w tym celu.

Za rząd Rzeszy Niemieckiej..... J. Ribbentrop.

W imieniu Rządu ZSRR..... W. Mołotow.

Moskwa, 28 września 1939

